

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка» - науковий фаховий журнал, у якому публікуються результати наукових досліджень, які мають важливе теоретичне і практичне значення.

Основними тематичними напрямками збірника є: макроекономічні дослідження, економіка та управління національним господарством, регіональні соціально-економічні дослідження, проблеми економіки підприємств і галузей, фінансів і банківської справи, бухгалтерського обліку і аудиту.

Збірник виходить з 1994 року, має свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ № 7972 від 9 жовтня 2003 року.

Періодичність видання: двічі на рік

Випуск 1 - статті приймаються на розгляд з **15 січня по 15 березня**. Розсилка авторських примірників журналу здійснюється **до 15 травня**.

Випуск 2 - статті приймаються на розгляд з **15 липня по 15 вересня**. Розсилка авторських примірників журналу здійснюється **до 15 листопада**.

ISSN 2415-735X (Online)

ISSN 2409-6857 (Print).

Засновник і видавець збірника наукових праць – ДВНЗ «УжНУ». Адреса: 88000, м. Ужгород, вул. Підгірна, 46.

Редакційний штат

В.В. Готра - доктор економічних наук, доцент (Ужгородський національний університет) (головний редактор)

Л.М. Газуда — доктор економічних наук, професор (Ужгородський національний університет) (заступник головного редактора)

В.В. Сержанов - доктор економічних наук, доцент (Ужгородський національний університет)(заступник головного редактора)

В.П. Мікловда - доктор економічних наук, професор, член-кор. НАН України (Ужгородський національний університет)

В.І. Варцаба - доктор економічних наук, доцент (Ужгородський національний університет)

Н.Ю. Кубіній — кандидат економічних наук, професор (Ужгородський національний університет)

Й.Я. Даньків - кандидат економічних наук, професор (Ужгородський національний університет)

В.О. Огородник - кандидат економічних наук, доцент (Ужгородський національний університет)(відповідальний редактор)

Я.Ю. Агій - кандидат економічних наук, доцент (Ужгородський національний університет)(відповідальний секретар)

І.І. Черленяк - доктор наук з державного управління, професор (Ужгородський національний університет)

П. Кузмішин - доктор економічних наук, професор (Кошицький технічний університет, Словацька Республіка)

С.С. Слава - кандидат економічних наук, доцент (Ужгородський національний університет)

Л.О. Птащенко - доктор економічних наук, професор (Полтавський національний технічний університет ім. Юрія Кондратюка)

Є.Г. Матвійшин - доктор економічних наук, доцент, (Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України)

Л.М. Ганущак-Єфименко - доктор економічних наук., професор (Київський національний університет технологій та дизайну)

Г.І. Костьов'ят - кандидат економічних наук(Ужгородський національний університет)

В. Глонті - доктор наук, професор (Батумський державний університет ім. Шота Руставелі, Грузія)

Б. Гечбайя -доктор економічних наук, доцент (Батумський державний університет ім. Шота Руставелі, Грузія)

Р. Цінарідзе - доктор бізнес-адміністрування, доцент (Батумський державний університет ім. Шота Руставелі, Грузія)

П. Арошідзе - доктор бізнес-адміністрування, доцент (Батумський державний університет ім. Шота Руставелі, Грузія)

Б. Андрліч - доктор філософії, професор (Політехнічний інститут в м. Пожега, Республіка Хорватія)

Б. Піскер - доктор філософії, доцент (Політехнічний інститут в м. Пожега, Республіка Хорватія)

Я. Булеца - доктор філософії, доцент (Кошицький технічний університет, Словацька Республіка)

М. Шолтес - доктор філософії, доцент (Кошицький технічний університет, Словацька Республіка)

М. Радман-Фунаріч - доктор філософії, доцент (Політехнічний інститут в м. Пожега, Республіка Хорватія)

О. Тошович-Стефанович, к.е.н., доц., науковий співробітник (Інститут міжнародної політики та економіки, м.Белград, Республіка Сербія)

Рончевич А. доктор наук, доцент(Університет Північ, Республіка Хорватія)

Еда Рібаріч Чучкович, доктор філософії (Політехнічний інститут Рієки, Республіка Хорватія)

Контактна інформація

88017, Ukraine, Uzhgorod, Universitetska str, 14, Economic Faculty of Uzhgorod National University, room 410,
tel: +38 (0312) 64-25-56;

Основна контактна особа

Ярослав Агій

ДВНЗ "Ужгородський національний університет", економічний факультет,
кафедра фінансів і банківської справи, к.е.н, доцент

Телефон+38095 333 08 59

yaroslav.agiy@uzhnu.edu.ua

Супровід та підтримка

Ярослав Агій

Телефон+380953330859

yaroslav.agiy@uzhnu.edu.ua

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. МАКРОЕКОНОМІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІПОТЕЧНОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

О.І. Заславська

9-14

[pdf](#)

РОЗДІЛ 2. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЛОГІСТКИ ЗЕРНОВИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ

Н.В. Булеца, В.М. Герзанич, І.І. Савко, Я.І. Савко

15-18

[pdf](#)

НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ АДАПТИВНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

В.В. Готра, Г.М. Кіфор, Н.І. Кормош

19-22

[pdf](#)

ЛОГІСТИКА ТА МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ю.Б. Кушнір, М.М. Блага, М.В. Поп, Ю.В. Поп

23-25

[pdf](#)

ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ САДІВНИЦТВА У КОНТЕКСТІ ЗМІЩЕННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

В.І. Мельник, О.Б. Погріщук

26-31

[pdf](#)

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІНФРАСТРУКТУРНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ НА ДЕРЖАВНОМУ РІВНІ

О.В. Попело

32-38

[pdf](#)

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ

В.Ф. Проскура, В.В. Готра, Г.Г. Білак

39-43

[pdf](#)

АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ: ПІСЛЯВОЄННІ ПЕРСПЕКТИВИ В ЦИФРОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ

С.О. Гнатюк, А.О. Сімахова, Р.С. Одарченко

44-49

[pdf \(English\)](#)

РОЗДІЛ 3. РЕГІОНАЛЬНІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

МАРКЕТИНГОВІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ БРЕНДИНГУ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ АГРАРНИХ РЕСУРСІВ

М.В. Газуда, С.М. Газуда, Є.В. Білей

50-55

pdf

ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ БІОДИНАМІЧНОГО АГРАРНОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ

Л.М. Газуда, С.М. Газуда, О.Ф. Лукіта

56-62

pdf

ПАСАЖИРСЬКІ ТА ВАНТАЖНІ ПОТОКИ ЧЕРЕЗ КОРДОН УКРАЇНА-ЄС В УМОВАХ COVID-19 ТА ВІЙНИ

Я.Я. Калат, А.О. Максименко, Л.С. Томашик

63-71

pdf

ПРИНЦИПИ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ ПІДПРИЄМНИЦТВОМ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

П.П. Тізеш

72-76

pdf

РОЗДІЛ 4. ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВ І ГАЛУЗЕЙ

ПРИНЦИПИ ЛОГІСТИКИ В МЕНЕДЖМЕНТІ: КЛАСИФІКАЦІЯ МЕТОДІВ

В.Й. Ерфан, В.П. Андришин, В.Ю. Васирина

77-80

pdf

УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

В.Й. Ерфан, В.В. Міца, Г.Г. Ваш

81-85

pdf

КОНТРОЛЬ ЯК ФУНКЦІЯ МЕНЕДЖМЕНТУ

В.Й. Ерфан, М.М. Ваш, Е.А. Сухолов

86-90

pdf

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ РИЗИКУ В ЛОГІСТИЦІ

В.Й. Ерфан, С.В. Ридош, О.Р. Осадчук

91-95

pdf

НАУКОВІ І МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В.Й. Ерфан, Р.В. Шерегій, Р.Р. Цвірчак

96-100

pdf

ОСНОВНІ ФАКТОРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

О.О. Кучмєєв

101-104

pdf (English)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ

С.С. Лукачина

105-112

pdf

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНТРОЛІНГУ В БІЗНЕСІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

О.С. Молнар, А.В. Колодійчук, Ю.Б. Кушнір

113-116

pdf

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ
АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПІ

О.П. Попович

117-120

pdf

МОТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ ТРАНСФЕРТНОГО
ЦІНОУТВОРЕННЯ

В.В. Сержанов, А.Р. Моленда

121-127

pdf

СТАЛЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО У ВИМІРАХ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

М.І. Стегней, Т.В. Черничко, К.М. Хаустова

128-132

pdf

ОДИН ІЗ СПОСОБІВ ВІДШУКАННЯ ПАРЕТО-ОПТИМАЛЬНИХ
АЛЬТЕРНАТИВ: ПОБУДОВА НАДКРИТЕРІЇВ ПАРЕТІВСЬКОЇ ЗГОРТКИ
БАГАТЬОХ КРИТЕРІЇВ

О.Ю. Червак-Смерічко

133-141

pdf

РОЗДІЛ 5. ФІНАНСИ І БАНКІВСЬКА СПРАВА

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ПОЛІТИКИ ВІДПОВІДАЛЬНОГО
КРЕДИТУВАННЯ

В.І. Варцаба

142-146

pdf

ВПЛИВ НЕТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ НА СОЦІАЛЬНО ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

В.О. Огородник

147-153

pdf

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОДАТКОВИХ ДОХОДІВ БЮДЖЕТІВ ОКРЕМИХ
КРАЇН ЄС ТА ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

К.А. Сочка

154-160

pdf

ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ
БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В РАМКАХ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ :
НОРМАТИВНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

М.В. Тимчак, С.Ю. Король

161-165

pdf

РЕФОРМУВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

М.В. Тимчак, І.П. Чепара

166-171

pdf

НАЦІОНАЛЬНИЙ ВАЛЮТНИЙ РИНОК: ДИНАМІЧНІ ЗМІНИ 2017-2022 РОКІВ ТА ВИКЛИКИ ВІЙНИ

О.Г. Чубарь, А.В. Лозицька

172-182

pdf

РОЗДІЛ 6. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК І АУДИТ
СИСТЕМА УПРАВЛІНСЬКОЇ ЗВІТНОСТІ ІТ-ПІДПРИЄМСТВА ЯК ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ПОДАТКОВИХ РІШЕНЬ

Г.Л. Лоскоріх, О.Ф. Перчі

183-188

pdf (English)

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ІННОВАЦІЙНОГО КАПІТАЛУ НА ОСНОВІ РЕСУРСНОГО ПІДХОДУ

В.К. Макарович

189-195

pdf

DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.1\(61\).189-195](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.1(61).189-195)
УДК 657.423.1

Макарович В.К.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ІННОВАЦІЙНОГО КАПІТАЛУ НА ОСНОВІ РЕСУРСНОГО ПІДХОДУ

Обґрунтовано необхідність удосконалення системи обліку щодо інноваційної діяльності підприємства. Запропоновано побудувати теоретико-методологічну конструкцію обліку інноваційного капіталу підприємства. Виділено та проаналізовано характеристики інноваційного капіталу підприємства. Обґрунтовано необхідність обліку комплементарних активів, як організаційної основи інноваційного капіталу. Охарактеризовано формалізовані та неформалізовані складові інноваційного капіталу підприємства. Встановлено роль інноваційного капіталу в процесі здійснення інноваційної діяльності підприємства. Запропоновано розглядати інноваційний капітал сукупністю інтелектуальних ресурсів з різним рівнем юридичної формалізації, які виникають в результаті інноваційної діяльності та забезпечують її реалізацію, і що самостійно та у поєднанні з комплементарними активами забезпечують генерування майбутніх економічних вигід для підприємства. Визначено напрями розвитку системи обліку в напрямі задоволення користувачів інформацією про інноваційну діяльність підприємства.

Ключові слова: економіка знань, система обліку, дослідження та розробки, інноваційний капітал.

Постановка проблеми. Зростаючі потреби користувачів інформації про інноваційну діяльність підприємства змушують науковців та розробників системи облікових стандартів шукати нові напрями удосконалення чинної методики обліку в даному контексті. В умовах економіки знань інноваційна діяльність є одним з визначальних бізнес-процесів підприємства, що забезпечує генерування додаткової вартості, а та облікова інформація, що надається суб'єктам прийняття рішень про витрати на дослідження та розробки і внутрішньостворені нематеріальні активи підприємства не дозволяє повною мірою охарактеризувати результати інноваційної діяльності підприємства, його тактичні та стратегічні ініціативи, а також спроможність до генерування економічних вигід в майбутньому.

Існування такої ситуації зумовлює необхідність розробки нових теоретичних моделей та методологічних конструкцій для обліку інноваційної діяльності, які б розширили існуючий обліково-інформаційний простір та посилили релевантність системи обліку в умовах становлення економіки знань. Одним із таких напрямів удосконалення є використання в системі обліку поняття інноваційного капіталу, який слід розглядати як комплексний об'єкт обліку, про процеси створення, використання (знос, оцінка, дооцінка, зменшення корисності, комерціалізація тощо) та вибуття (продаж,

повний знос тощо) якого має бути надана достовірна та релевантна інформація різним групам заінтересованих користувачів

Для безперешкодної імплементації поняття «інноваційний капітал» в систему бухгалтерського обліку необхідно визначити його змістовні характеристики, встановити його відмінність з іншими поняття нематеріальної природи, зокрема, інтелектуальним капіталом, а також охарактеризувати його використання в процесі здійснення інноваційної діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, на які спираються автори. Питанням бухгалтерського обліку витрат на дослідження та розробки як одного з облікових об'єктів, що характеризують інноваційну діяльність підприємства, присвячені наукові праці Р. Баркера, М. Брессела, В.В. Гика, Л.В. Гнилицької, О.І. Грицай, Й. Даума, М.І. Диби, О.В. Кантаєвої, В.В. Кірсанової, О.М. Ковальнової, Б. Лева, С.Ф. Легенчука, С. Пенмана, Л.М. Пилипенка, Б. Рейда, А. Сімсона, А. Тамайо, А. Тейшейри, Н. Хеллмана, І. Цалавутаса, Ф. Цолігаса, І.Й. Яремка та ін.

Теоретичні засади використання інноваційного капіталу підприємства розкрито в дослідженнях К. Аппенберга, Ц. Гріліхеса, Т. Кійека, Е. Пенроуз, П.М. Ромера, Й.А. Шумпетера та ін.

Метою статті є аналіз характеристик інноваційного капіталу підприємства та

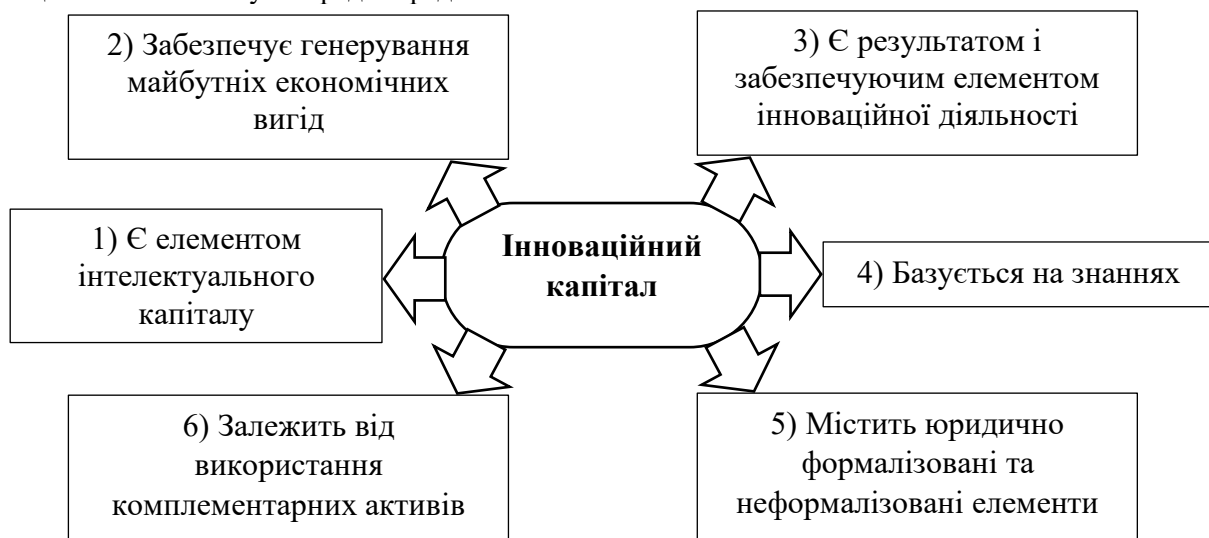
© Макарович В.К., к.е.н., доц., доцент кафедри обліку і аудиту Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II.

обґрунтування його сутності як комплексного об'єкта обліку.

Викладення основного матеріалу. Аналіз позицій авторів щодо розуміння сутності інноваційного капіталу серед представників

ресурсного підходу дозволив виділити ряд спільних ознак, які дозволяють визначити загальні риси поняття «інноваційний капітал» (рис. 1).

Рис. 1. Характеристики інноваційного капіталу підприємства

1) Інноваційний капітал є складовою інтелектуального капіталу підприємства, тобто є невідчутним ресурсом і виникає в результаті здійснення інтелектуальної діяльності людини, тобто має творчий характер походження. Відповідно, йому притаманні всі характеристики інтелектуального капіталу підприємства як економічної категорії, зокрема, структурного капіталу (невідчутність, наявність творчої компоненти, специфіка зносу, невисока ліквідність, специфіка оцінки), і також залишається нормативно не встановленим його місце у складі облікових об'єктів, оскільки в системі бухгалтерського обліку для характеристики інтелектуальних ресурсів використовуються поняття «нематеріальні активи». Окрім цього, деякі елементи інтелектуального капіталу на різних фазах його створення і використання на підприємстві можуть визнаватись як витрати на дослідження та розробки, а також як елементи гудвілу, що виникає в результаті об'єднання підприємств.

2) Використання інноваційного капіталу забезпечує генерування майбутніх економічних вигід, створення вартості та конкурентних переваг для підприємства, тобто має всі властивості, на основі яких економічні об'єкти відносяться до складу капіталу підприємства. Виходячи з Концептуальної основи фінансової звітності (п. 4.10) [3] майбутні економічні вигоди

від інноваційного капіталу – це можливість прямо чи опосередковано робити внесок у потік грошових коштів та їх еквівалентів, що може відбуватися в результаті використання його елементів разом з іншими активами в процесі здійснення господарської діяльності, в результаті обміну (продажу, бартеру тощо) на інші активи, для погашення заборгованості та при його розподілі між власниками підприємства. Оскільки інноваційний капітал має невідчутну природу і активно взаємодіє з іншими формами капіталу (матеріальним, людським тощо), то іноді досить складно чітко виокремити його безпосередній внесок в генерування майбутніх економічних вигід підприємства, для чого необхідним є удосконалення системи управлінського обліку в частині інноваційного капіталу.

3) Інноваційний капітал виникає в процесі та в результаті здійснення інноваційної діяльності підприємства, а також одночасно забезпечує її ефективну реалізацію, в цілому характеризуючи спроможність підприємства до здійснення інновацій на цих трьох етапах. На відміну від інших елементів інтелектуального капіталу, які створюються в результаті здійснення інтелектуальної діяльності, інноваційний капітал виникає як в результаті здійснення інноваційної діяльності (наукових, технологічних та організаційних ініціатив), так і

забезпечує її реалізацію (комерціалізаційні ініціативи) на підприємстві, сприяючи її впровадженню та одержанню економічних вигід від такої діяльності. При цьому слід наголосити, що в даному випадку інноваційна діяльність розуміється в більш широкому її розумінні, яке на сьогодні використовується європейськими інституціями [12], а не в такому трактуванні, як це надано в Законі України «Про інноваційну діяльність» [1], що є значно звуженим та не включає процес створення інновацій – безпосередньо наукові дослідження та розробки.

Запропонований нами підхід збігається з поглядами проф. О.В. Кантаєвої, яка відмічає, що метою обліку інноваційної діяльності є створення інформаційної бази для управління процесами розробки, впровадження і реалізації інновацій на підприємстві [2, с. 60]. А зведення системи обліку лише до формування облікової інформації про процес використання та комерціалізації інновацій на підприємстві не дозволить сформувати цілісний та релевантний інформаційний простір, який би міг використовуватись користувачами для прийняття ефективних економічних рішень.

4) Інноваційний капітал базується на явних і неявних технологічних та організаційних знаннях, наявних на підприємстві. Він виникає в результаті здійснення інвестицій в процеси генерування нових знань, які в свою чергу базуються на попередніх явних і неявних запасах знань. Для створення нових знань окрім дій тактичного рівня щодо їх генерування також необхідно сформулювати стратегію щодо формування та захисту ресурсів (матеріальних, інноваційних, людських тощо), які планується задіяти в цьому процесі. Окрім цього, знання характеризуються швидким знеціненням та застаріванням через вплив зміни факторів зовнішнього середовища, що визначає особливості зносу інноваційного капіталу підприємства. Наявність необхідних загальних та вузькоспеціалізованих науково-технічних знань забезпечує підтримку та зміцнює здатність підприємства до здійснення інновацій, що забезпечує нарощення інноваційного капіталу. Взаємозв'язок та взаємообумовленість інноваційного капіталу з системою знань підприємства підтверджує, що формування теоретико-методологічної конструкції його обліку є пріоритетним завданням для науковців, які намагаються забезпечити відповідність системи обліку зростаючим вимогам економіки знань.

5) Інноваційний капітал проявляється на підприємстві у формі прав промислової

інтелектуальної власності та інших юридично неформалізованих ресурсів, які забезпечують процеси створення та комерціалізації інновацій. У складі інноваційного капіталу підприємства можна виділити дві групи об'єктів, основна відмінність між якими полягає в рівні їх юридичного закріплення як об'єкта інтелектуальної власності, що забезпечує виключність їх використання: 1) формалізовані складові; 2) неформалізовані складові.

Для елементів інноваційного капіталу, які можуть бути захищені як об'єкти інтелектуальної власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, тощо), забезпечується їх виключність, що означає неможливість їх використання іншими підприємствами. Тобто знання у формі інтелектуальної власності не можуть бути використані іншими підприємствами внаслідок існування юридично визначених перешкод, які забороняють їх використання без відповідного дозволу їх власника. Саме тому інноваційний капітал у вигляді інтелектуальної власності є джерелом ренти, стримуючи інших учасників ринку досягати конкурентних переваг через ефект масштабу або диференціацію продукції. Дану позицію також займає Д. Тіс, на думку якого інтелектуальна власність забезпечує функцію привласнення, що значно зменшує можливість копіювання та перешкоджає імітації активів знань [13, с. 57]. Тому юридична формалізація інноваційного капіталу забезпечує адресне (безпосередньо для підприємства) генерування майбутніх економічних вигід.

Інші елементи інноваційного капіталу, незахищені у вигляді інтелектуальної власності, тобто неформалізовані складові, наприклад, незавершені розробки підприємства, у випадку доступності до них інших підприємств можуть вважатись суспільним благом, внаслідок чого вони не забезпечують одержання конкурентних переваг підприємству. Однак, за відсутності можливості забезпечення їх юридичного захисту через невідповідність вимогам визнання інтелектуальною власністю (їх виключність), підприємства використовують інші різноманітні інструменти (комерційна таємниця, ноу-хау, системи нерозголошення інформації про дослідження і розробки тощо). Так інструменти хоча і не формалізують, однак обмежують можливість поширення та відкритого доступу до інноваційного капіталу. За допомогою таких інструментів забезпечується неможливість їх переведення до складу суспільних благ, тобто обмежується можливість іншим підприємствам

використовувати неформалізовані знання (інноваційний капітал) в своїй діяльності.

Додатковим свідченням того, що неформалізовані елементи інноваційного капіталу можуть забезпечувати генерування майбутніх економічних вигід та конкурентних переваг для підприємства є ринки ноу-хау, на які здійснюється їх продаж за грошові кошти. Ноу-хау в багатьох країнах світу, як і в Україні, не відносяться до складу об'єктів права інтелектуальної власності, або в окремих випадках вважаються нетрадиційними об'єктами, стосовно яких процедури юридичного закріплення є недостатньо розвиненими. За словами К. Десоуза та Й. Авазу [6] ринки ноу-хау та подібні ринки знань стануть невід'ємною частиною нашого майбутнього, а знання (інноваційний капітал), як найважливіший ресурс нашого часу, будуть оцінюватися та обмінюватися. Відповідно, ринок формалізованих і неформалізованих елементів інноваційного капіталу стане у XXI-му столітті основним способом поширення організаційних знань, які створюватимуть необхідні можливості підприємствам для реалізації існуючих та запровадження нових напрямів здійснення інноваційної діяльності, що генеруватимуть майбутні економічні вигоди.

6) Ефективність використання інноваційного капіталу на підприємстві також залежить від його активної взаємодії з іншими комплементарними матеріальними та нематеріальними активами. Про це наголошують вчені, які вивчають проблеми управління інноваційним капіталом для забезпечення збалансованого економічного зростання на макрорівні (А. Гото, К. Сузукі [8, с. 555], Й. Гровіц [9]), та дослідники проблем управління інноваційним капіталом на рівні підприємства (Т. Кійек [11, с. 53], Д.К. Дуран, М.Л. Гоган та В. Дуран [7, с. 219], С. Зембон та Д. Монкіардіні [14, с. 22]). В цілому вони сходяться на думці, що інноваційний капітал може забезпечувати генерування майбутніх економічних вигід лише в комбінації з комплементарними активами (нові комбінації ресурсів за Е. Пенроуз), які створюють необхідне забезпечення (матеріальне, нематеріальне) для їх найбільш ефективного використання на підприємстві.

Для ефективного здійснення інноваційної діяльності на підприємстві необхідне відповідне організаційне забезпечення та їх підтримка у вигляді матеріальних активів, за допомогою яких здійснюватимуться дослідження і розробки,

2).

створюватимуться і комерціалізуватимуться інновації (спеціалізовані лабораторії, машини, комп'ютери, спеціалізовані прилади та дослідницьке обладнання тощо), а також у вигляді нематеріальних ресурсів (мережеві активи, канали збуту, торгові марки, людські ресурси тощо), тобто системи знань та юридичних дозволів (інтелектуальної власності), які дозволятимуть здійснювати інноваційну діяльність на підприємстві та комерціалізувати її результати. Процес розробки інновацій в даному ключі слід розглядати як результат стратегічної взаємодоповнюваності за допомогою спеціалізованих (виходячи зі специфіки напряму інноваційної діяльності) матеріальних та нематеріальних активів, які забезпечують інноваційну синергію у вигляді інноваційного продукту.

Враховуючи витратний базис, покладений в основу облікового відображення інноваційної діяльності в міжнародних та національних облікових стандартах, можна пояснити майже повну відсутність публікацій з даної проблематики, в яких би обґрунтовувалась необхідність розкриття в бухгалтерській звітності інформації про комплементарні активи, виходячи з позиції їх використання для забезпечення реалізації інноваційної діяльності підприємств. В той же час, інформація про рівень забезпеченості такими комплементарними активами та ефективність їх використання на підприємстві необхідна користувачам для здійснення інвестицій, надання позик на подальший розвиток інноваційних ініціатив підприємства, оскільки в цілому значною мірою впливає на інноваційну ефективність підприємства. Як відмічає С. Купер [5, с. 423] виходячи з потреб практики фінансування інноваційних проектів, власники приватного капіталу хочуть знати, чи є у підприємства достатня матеріальна база, інтелектуальні ресурси та необхідні люди для успішного завершення інноваційного проекту, тобто створення інновації. Тому удосконалення методики обліку комплементарних активів слід розглядати як один із актуальних напрямів розвитку системи облікового відображення інноваційного капіталу підприємства.

За результатами аналізу характеристики інноваційного капіталу підприємства його роль в процесі реалізації інноваційної діяльності підприємства можна представити наступним чином

(рис.2)

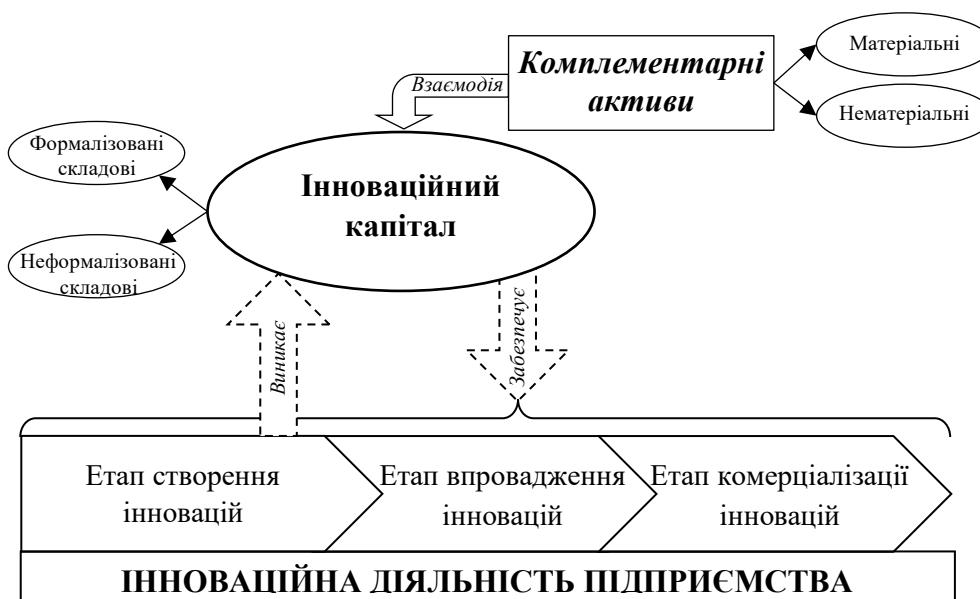

Рис. 2. Інноваційний капітал в процесі здійснення інноваційної діяльності підприємства

Виходячи з рис. 2 можна визначити, що *інноваційний капітал підприємства* – це сукупність інтелектуальних ресурсів з різним рівнем юридичної формалізації, які виникають в результаті інноваційної діяльності та забезпечують її реалізацію, і що самостійно та у поєднанні з комплементарними активами забезпечують генерування майбутніх економічних вигід для підприємства. В чинній системі бухгалтерського обліку інноваційний капітал підприємства відображається у вигляді витрат на дослідження та розробки, нематеріальних активів підприємства, а також інших об'єктів обліку, які стосуються інноваційної діяльності підприємства (незавершені витрати на дослідження та розробки (при об'єднанні підприємств (МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу» (B12B) [4])) тощо).

Враховуючи необхідність удосконалення теоретико-методологічних засад бухгалтерського обліку інноваційної діяльності підприємств, виходячи з наявності значної кількості сигналів про її невідповідність вимогам часу та запитам користувачів облікової інформації, для досягнення таких цілей пропонуємо використовувати в системі обліку концепцію інноваційного капіталу, що базується на ресурсному підході.

Зокрема, як відмічають С. Зембон та Д. Монкіардіні, між нематеріальними активами та бізнес-інноваціями існує тісний зв'язок, який є набагато складнішим і ширшим, ніж можна було б припустити звичайним фокусом на дослідженнях і розробках. Політичні та академічні дебати повинні виходити за рамки

ідеї інновацій, яка все ще значною мірою базується лише на інвестиціях у дослідження та розробки і патенти. Сучасні ідеї «розумних інновацій» вимагають зміни парадигми та ширшої та збалансованішої аналітичної основи [14, с. 21-22]. Тобто облікові категорії, які на сьогодні використовуються для характеристики інноваційної діяльності, повною мірою не відображають всі особливості її здійснення, зменшуючи релевантність облікової інформації для суб'єктів прийняття рішень. Вже більш конкретно дану проблему розкриває Т. Гюнтер, зазначаючи про те, що в МСФЗ 38 інноваційна діяльність поділяється на фази дослідження та розробки, і такий поділ призводить до того, що дослідницька фаза, яка забезпечує (загальні) нові наукові або технічні знання та розуміння, з точки зору МСФЗ не розглядається як інвестиція, що суперечить ресурсному підходу до розуміння інноваційного капіталу [10, с. 323]. Таким чином автори наголошують на тому, що чинна система обліку потребує удосконалення в напрямі забезпечення більш ґрунтовного (за змістом та за обсягами) розкриття інформації про інноваційну діяльність підприємства.

Використання концепції інноваційного капіталу в системі обліку потребує впровадження більш широкого та збалансованого підходу до формування його облікової інтерпретації, виходячи з якої має бути визначено сукупність облікових понять, які безпосередньо стосуватимуться інноваційного капіталу підприємства, а також і комплементарних активів, які підвищують ефективність його використання. Також має бути

проведено аналіз їх співвідношення з поняттями витрат на дослідження та розробки і нематеріальних активів, змістовне наповнення і порядок обліку яких на сьогодні регламентуються обліковими стандартами (МСФЗ 38, П(С)БО 8).

Для формування комплексної системи інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю підприємства в обліку мають бути відображені процеси з формування інноваційного капіталу (витрати, капітальні вкладення, інвестиції), його використання в діяльності підприємства (амортизація, знецінення, дооцінка, формування резервів тощо), а також його вибуття (ліквідація, продаж, обмін тощо). В кінцевому випадку має бути розроблена комплексна система визнання, оцінки, облікового відображення та звітування про інноваційний капітал підприємства та комплементарних активів, що має підвищити релевантність та достовірність облікової інформації про інноваційну діяльність підприємства та задовольнити потреби різних груп заінтересованих користувачів, які забезпечують її управління та здійснюють розподіл капіталу між галузями економіки (інвестори, інституційні інвестори, позикодавці тощо).

Висновки та пропозиції. Зростання інформаційних вимог до системи бухгалтерського обліку в умовах економіки знань щодо інноваційної діяльності підприємства зумовлює необхідність розробки нових теоретичних моделей та методологічних конструкцій, які дозволять розширити обліково-інформаційний простір. Використання концепції

інноваційного капіталу як комплексного об'єкта обліку дозволяє розвинути теоретичні та методичні аспекти обліку та сформувані необхідні передумови для забезпечення користувачів більш прозорою та релевантною інформацією щодо інноваційних ініціатив та ефективності інноваційної діяльності підприємства.

З метою удосконалення теоретичних засад обліку інноваційного капіталу підприємства визначено та проаналізовано його основні характеристики (як елемента інтелектуального капіталу, який забезпечує генерування майбутніх економічних вигід, що є результатом і забезпечуючим елементом інноваційної діяльності, що базується на знаннях, що містить юридично формалізовані та неформалізовані елементи, що залежить від використання комплементарних активів) та запропоновано його трактування як сукупність інтелектуальних ресурсів з різним рівнем юридичної формалізації, які виникають в результаті інноваційної діяльності та забезпечують її реалізацію, і що самостійно та у поєднанні з комплементарними активами забезпечують генерування майбутніх економічних вигід для підприємства.

Перспективою подальших досліджень є розробка теоретико-методологічних засад обліку процесів формування, використання та вибуття інноваційного капіталу, що має забезпечити створення комплексної системи визнання, оцінки, облікового відображення та звітування про інноваційний капітал підприємства та комплементарних активів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про інноваційну діяльність». Із змінами, внесеними згідно із Законом № 1714-IX від 07.09.2021. (BBP, 2021, № 49, ст.391}. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>.
2. Кантаєва О.В. (2010). *Бухгалтерський облік і аналіз інноваційної діяльності підприємств: організація і методика: монографія*. Житомир: ФОП Кузьмін Дн.Л., 424 с.
3. *Концептуальна основа фінансової звітності (2010)*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_009?find=1&text=%D0%BC%D0%B0%D0%B9%D0%B1%D1%83%D1%82%D0%BD%D1%96#w1_1
4. *Міжнародний стандарт фінансової звітності 3 «Об'єднання бізнесу»*. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IFRS%2003_ukr_AH.pdf
5. Cooper S. 'Real effects of financial reporting and disclosure on innovation' – a practitioner view. *Accounting and Business Research*. 2020. Vol. 50, Iss; 5: International Accounting Policy Forum. P. 422-424.
6. Desouza K.C., Awazu Y. *Markets in know-how*. 2004. URL: <https://www.london.edu/think/markets-in-know-how>
7. Duran D.C., Gogan M.L., Duran V. Innovation capital – a possible approach in evaluation the intangibles assets. *Network Intelligence Studies*. 2014. Iss. 4, P. 217-222.
8. Goto A., Suzuki K. R&D capital, rate of return on R&D investment and spillover of R&D in Japanese manufacturing industries. *The Review of Economics and Statistics*. 1989. Vol. 71, No. 4. P. 555-564.
9. Growiec J. R&D capital: An engine of growth. *Economics Letters*. 2022. Vol. 217. URL: <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2022.110703>.

10. Günther T. *Accounting for Innovation: Lessons Learnt from Mandatory and Voluntary Disclosure*. In: A. Gerybadze, U. Hommel, H.W. Reiners, and D. Thomaschewski (Ed.). *Innovation and International Corporate Growth*. Berlin: Springer, 2010. P. 319-332.
11. Kijek T. Innovation capital and its measurement. *Journal of Entrepreneurship, Management and Innovation*. 2012. Vol. 8, Iss. 4. P. 52-68.
12. OECD/Eurostat, "The measurement of scientific and technological activities: guidelines for collecting and interpreting innovation data: Oslo manual", Third Edition, Paris, 2005. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Innovation_activity#:~:text=Innovation%20activities%20are%20all%20scientific,t%20the%20implementation%20of%20innovations.
13. Teece D.J. Capturing value from knowledge assets. The new economy, markets for know-how, and intangible assets. *California Management Review*. 1998. Vol. 40. P. 55-79.
14. Zambon S., Monciardini D. Intellectual capital and innovation. A guideline for future research. *Journal of Innovation Economics & Management*. 2015. Vol. 2, No°17. P. 13-26.

REFERENCES

1. Закон Ukrainy «Pro innovacijnu diyal'nist'» [Law of Ukraine «On Innovative Activity»]. (n.d.). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>. [in Ukrainian].
2. Kantayeva, O.V. (2010). *Buhalters'kyj oblik i analiz innovacijnoyi diyal'nosti pidpryemstv: orhanizaciya i metodyka: monohrafiya* [Accounting and analysis of innovative activity of enterprises: organization and methodology: monograph] Zhytomyr, FOP Kuz'min Dn.L [in Ukrainian].
3. Konceptual'na osnova finansovoyi zvitnosti [Conceptual framework of financial reporting] (2010). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_009?find=1&text=%D0%BC%D0%B0%D0%B9%D0%B1%D1%83%D1%82%D0%BD%D1%96#w1_1 [in Ukrainian].
4. Mizhnarodnyj standart finansovoyi zvitnosti 3 «Obyednannya biznesu» [International Financial Reporting Standard 3 «Business Combinations»] (2012). Retrieved from: https://mof.gov.ua/storage/files/IFRS%2003_ukr_AH.pdf [in Ukrainian].
5. Cooper, S. (2020). Real effects of financial reporting and disclosure on innovation – a practitioner view. *Accounting and Business Research*, 50, 5, 422-424 [in English].
6. Desouza, K. C., & Awazu, Y. (2004). *Markets in know-how*. Retrieved from: <https://www.london.edu/think/markets-in-know-how> [in English].
7. Duran, D.C., & Gogan, M.L., & Duran, V. (2014). Innovation capital – a possible approach in evaluation the intangibles assets. *Network Intelligence Studies*, 4, 217-222 [in English].
8. Goto, A., & Suzuki, K. (1989). R&D capital, rate of return on R&D investment and spillover of R&D in Japanese manufacturing industries. *The Review of Economics and Statistics*, 71, 4, 555-564 [in English].
9. Growiec, J. (2022). R&D capital: An engine of growth. *Economics Letters*, 217. Retrieved from: <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2022.110703> [in English].
10. Günther, T. (2010). *Accounting for Innovation: Lessons Learnt from Mandatory and Voluntary Disclosure*. In: A. Gerybadze, U. Hommel, H.W. Reiners, and D. Thomaschewski (Ed.), *Innovation and International Corporate Growth*. Berlin: Springer, 319-332 [in English].
11. Kijek, T. (2012). Innovation Capital and Its Measurement. *Journal of Entrepreneurship, Management and Innovation*, 8, 4, 52-68 [in English].
12. OECD/Eurostat. *The measurement of scientific and technological activities: guidelines for collecting and interpreting innovation data: Oslo manual, Third Edition, Paris (2005)*. Retrieved from: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Innovation_activity#:~:text=Innovation%20activities%20are%20all%20scientific,t%20the%20implementation%20of%20innovations. [in English].
13. Teece, D.J. (1998). Capturing value from knowledge assets. The new economy, markets for know-how, and intangible assets. *California Management Review*, 40, 55-79 [in English].
14. Zambon, S., Monciardini, D. (2015). Intellectual capital and innovation. A guideline for future research. *Journal of Innovation Economics & Management*, 2, 17, 13-26 [in English].

Отримано 20.01.2023